

בס"ד

חטא המרגלים: "תורה שאין עימה מלאכה" לפרשת שלח (ע"פ שעורו של הרב מרדכי אלון)

כה) וְנִסַּע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי דָן מֵאֶסְפֵּי לְכָל הַמַּחֲנֵה לְצַבְאוֹתֵם וְעַל צְבָאוֹ אַחֲזֵרוּ בְּעַמִּישַׁדִּי: (כו) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאל בְּעַכְרָן: (כז) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחֲרַע בְּעֵינָו:

בהכרח האישים, שלפנינו הם אנשים מורמים מעם בזכות מעמדם ותורתם המיוחדת, ויעידו עליהם השניים המפורסמים שביניהם, הלא הם כלב בן יפונה ויהושע בן נון.

אם כן בפנינו אנשים גדולים או בלשון ימינו היינו מתבטאים שבפנינו ניצבים גדולי הדור.

אך דווקא ידיעה זו מקשה עלינו את ההבנה עשרת מונים, והלא אם בגדולים, שכאלה עסקינו, מה להם ולחטא שכזה?

ישנה אמירה, שרבים נוהגים לומר אותה, אך כפי שנראה מיד, שכשהיא נאמרת בפי ההמון מסתתר בשוליה חוסר דיוק, שבהתבוננות מעמיקה יותר מעלה קשיים רבים יותר מכפי שהוא התכוון לתרץ.

מקורה של אותה מימרא היא בדברי הזוהר הקדוש – ואנו נעיין בהם מתוך דברי בעל ה'שפת-אמת' על פרשתינו:

3. שפת אמת שלח לך שנת תרלט.

"איתא בזוה"ק: כי המרגלים חשבו:

הכא אנן רישין ובארעא לא נזכי להיות רישין"

תרגומם של הדברים:

"מובא בזוהר הקדוש כי המרגלים חשבו: כאן (במדבר) אנו ראשים, ובארץ ישראל לא נזכה להיות ראשים".
עד כאן דברי הזוה"ק.

וקודם שנעבור לדברי קודשו העמוקים של השפת-אמת, נראה את הדברים בהבנתם השטחית.

לכאורה מהדברים עולה כי המרגלים חששו למעמדם, והיו מונעים מכח תובנה, שאין ידוע מהיכן באה להם, כי כאן, במדבר הם ראשים, אך משייכנסו לארץ ישראל יאבדו מעלה זו.

אך הבנה זו גוררת בעקבותיה קשיים לא מבוטלים.

ראשית – וכי יעלה על הדעת שאנשים שהם בבחינת גדולי הדור, הנמצאים בסולם מעלות אחד עם כלב בן יפונה ויהושע בן נון, הייתכן ששלמי מעלה שכאלו יתעסקו במניפולציות פוליטיות, המונעות משאיפה לכח ולשררה.

השבת, פרשת "שלח לך", חוזרים אנו לחטא המרגלים, לאותו לילה מר ונמהר, ליל ט' באב, בו בכו אבותינו בכיית חינום ונתחייבו בבכיה לדורות.

את לימודינו הפעם נייחד להבנת עניינו של חטא המרגלים.

תמיהות רבות מקשות עלינו את הבנת פשט הדברים:
ראשית, מי הם אותם אנשים ששלח משה?

מצאנו בפסוקים כי הם מתוארים כ:

1. במדבר י"ג

(ב) שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ כֹל נָשִׂיא בָהֶם: (ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל פִּי יְהוָה כָּלֶם אַנְשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה:

(ד) וְאֵלֶּה שְׁמוֹתֵם לְמִטָּה רְאוּבֵן שְׁמוּעַ בֶּן זִפּוֹר: (ה) לְמִטָּה שְׁמַעוֹן שֹׁפֵט בֶּן חוּרִי: (ו) לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יִפְנֵה: (ז) לְמִטָּה יִשְׂשָׁכָר יִגָּאֵל בֶּן יוֹסֵף: (ח) לְמִטָּה אֶפְרַיִם יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון: (ט) לְמִטָּה בְּנִימֵן פִּלְטִי בֶן רְפוּאִי: (י) לְמִטָּה זְבוּלֹן גְּדִיאֵל בֶּן סוּדִי: (יא) לְמִטָּה יוֹסֵף לְמִטָּה מְנַשֶּׁה גְּדִי בֶן סוּסִי: (יב) לְמִטָּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן גַּמְלִי: (יג) לְמִטָּה אֲשֶׁר סִתּוֹר בֶּן מִיכָאֵל: (יד) לְמִטָּה נַפְתָּלִי נַחֲבִי בֶן וּפְסִי: (טו) לְמִטָּה גַד גְּאוּאֵל בֶּן מַכִּי:

"ראשי בני ישראל" – בתיאור שלפנינו הוא בוודאי לא תיאור של מעמד פוליטי.

שכן אם בנשיאי השבט עסקינו – הרי אותם מצאנו בפרשה הקודמת והם אינם האישים שלפנינו.

2. במדבר פרק י'

(יג) וַיִּסְעוּ בְּרָאשֵׁינָה עַל פִּי יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה:

(יד) וַיִּסְעוּ דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה בְּרָאשֵׁינָה לְצַבְאוֹתֵם וְעַל צְבָאוֹ נַחֲשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב: (טו) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי יִשְׂשָׁכָר נַתְנָאֵל בֶּן צוּעַר: (טז) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶן:

(יז) וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וַיִּסְעוּ בְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מֵרָרִי נְשָׂאֵי הַמִּשְׁכָּן:

(יח) וַיִּסְעוּ דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצַבְאוֹתֵם וְעַל צְבָאוֹ אֱלִיאֲזָר בֶּן שְׂדִיאֲזָר: (יט) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי שְׁמַעוֹן שְׁלֵמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדִּי:

(כ) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי גַד אֱלִיסָפָן בֶּן דְּעוּאֵל:

(כא) וַיִּסְעוּ הַקֹּהֲתִים נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַקִּימוֹ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בָּאֵם:

(כב) וַיִּסְעוּ דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי אֶפְרַיִם לְצַבְאוֹתֵם וְעַל צְבָאוֹ אֱלִישַׁמֶּע בֶּן עַמִּיהוּד: (כג) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַמְלִיאֵל בֶּן פְּדַחצוֹר: (כד) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי בְנִימֵן אֲבִידוֹן בֶּן גְּדַעוֹנִי:

במשמע שדברי הזוה"ק השם בפי המרגלים את הדברים "השתא אנו בחינת רישין" – כוונתו כי אלו דברי המרגלים בשם כל ישראל.

אך המרגלים לא טעו בתובנה זו :

"ובודאי אמת הדבר כי הכניסה לארץ היתה מדריגה אחר מדריגה והם לא רצו שיפלו ממדרגת רישין כנ"ל".

לאמר, אכן המרגלים והעם כולו היו בבחינת ראש, וארץ ישראל כל ענינה הוא העליה מדרגה לדרגה, תוך שעולם החומר משמש כמצרף לעליה זו, אך הם לא רצו בעבודה שכזו, המרגלים והעם רצו להישאר באותם השגות עליונות של המדבר, של אותה בחינת ראש.

וכלשון השפת אמת :

" ודור המדבר היה להם התגלות כבודו יתברך כדמיון התגלות הנשמה בראש. ובודאי מי שהוא במקום עליון קשה לו ליפול למדרגה תחתונה כמו שקשה אל הנשמה לרדת למטה. ובעל כרחו אדם נברא".

כלומר, אכן כן, דור המדבר היה דור, ששמע וחווה את גילויי שכינה. דרגה עליונה שכזו היא כדרגת הנשמה המסרבת לבוא לגוף.

דור המדבר, שהיה כבחינה זו סירב להיכנס לארץ ישראל ומשם להתחיל את המסע, הנבנה נידבך על נידבך לקראת הופעתה העליונה של הנשמה (נשמה בגוף).

הדברים מזכירים לנו את דברי הכלי-יקר שהעיר על הפסוק : 4. דברים א' ו' "ה' אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב לכם שבת בהר הזה".

כי זו תוכחתו הראשונה של משה רבנו לעם ישראל, באומרו כי העם נתיישב לו בסיני ישיבה של קבע ולא חפץ לבוא אל הארץ ועל כן הוכיחם משה רבנו.

כבלשונו של הכלי-יקר הדברים באים בחריפות יתרה :

5. הכלי יקר על דברים א' ו' "על שהאנשים שנאו את הארץ ונתיישבו בהר זה ישיבה של קבע, ולא פנו פניהם אל הארץ מקום מיוחד לקיים המצוות. ו"רב לכם" הוא מלשון "רב לכם בני לוי" כלומר, המעט הוא המרד והמעל הזה! פנו! הסבו פניכם אל הארץ, וסעו לכם אל מקור עצמות שלכם וכו'".

המעניין הוא כי היצר הזה של אי-גילוי השמים בארץ – החל לקרום עור וגידים עוד קודם לחטא המרגלים, עוד בהיותם בהר סיני.

זוהי איפוא המעידה הגדולה של העם באותה בדיקה, שכן,

6. המשך השפת אמת ממקור 3 "אבל היה להם לבטל עצמם לעשות רצון הבורא יתברך".

במשמע, שלא היה להם להכנס לחשבונות שכאלו. וכאן חותם השפת אמת את דבריו בהערה המוזגת בתוכה את כל האמור עד כה :

"ולהבין מאמר חכמינו ז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא וכו', וכמה שנאמר מעניין זה במ"א".

מה גם, שאמרנו בריש דברינו, שאישים אלו לא נשאו במשרה פוליטית רשמית, פנים-שבטית, מעמדם היה מכח אישיותם ותורתם הגדולה, הם היו גדולי הדור, אם-כן מה להם ולשאלות בענייני כבוד ושררה.

מה גם, שהסברה אותה הם העלו, כי "בארעא לא נזכי להיות רישין", אין לה על מה לסמוך, שהרי מדוע הם יאבדו ממעלתם ויקרתם?

ועל גבי כל אלה נשאל, אם חטאם של המרגלים היה חטא שהיה מונע מבקשת הכבוד, איזה לימוד נלמד אנו על חטא זה בזיקה לארץ ישראל, והלא יצר הרע של כבוד אינו קשור בארץ ישראל דווקא?

מכל אלו נבוא לניתוחו הנפלא של בעל השפת אמת :

"אכן לכאורה נראה כי ודאי כל מה שאמרו המרגלים היה בעבור כללות בני ישראל.

וכיון שנבחרו להיות שלוחי בני ישראל ודאי היו בטלין אל הציבור.

ואיך נוכל לומר עליהן שדיברו מחמת נגיעת עצמותם".

ראשית אומר לנו השפת אמת – דבריהם של המרגלים וחששם, כי בארץ ישראל הם יפסיקו להיות בבחינת ראשים אינו מתייחס אליהם באופן אישי, שכן הם המרגלים, מפאת היותם שלוחי בני ישראל, ביטלו עצמם אל שולחיהם, ודבריהם וטענותיהם נבעו מתוך חשש, שהיה שייך כלפי כלל ישראל:

"אבל נראה לבאר הדבר כי דור המדבר בכלל היו בחינת ראש. כי הדור שיצא ממצרים ושמעו הדברות בסיני הם ראשין לכל הדורות.

והדורות נמשכים בבחינת אבות ותולדות מרישין ועד רגלין, כמה שנאמר על דורותינו עיקבא דמשיחא".

ביאורם של דברים הוא כזה :

כל הדורות כולם, מובא בספרים הקדושים, מהווים כקומת אדם ההולכת ונבנית אט-אט.

תחילה הראש והאיברים שבו, ובהמשך הצוואר והגוף וכו'.

כשלמעשה כל דור מהווה בחינה פרטית המרכיבה את המרקם הכללי – המצייר קומת אדם המרכיבה את כל הדורות.

דורנו ידוע בכינויו כעיקבתא דמשיחא, או בתרגום חופשי : העקביים של המשיח.

כשתוכן ביטוי זה, בקיצור נמרץ, הוא שדור זה הוא בבחינת הרגלים הנושאות את כל קומת הדורות שלפניו.

בדור זה ישנו חספוס, כרגלים שיש בהן עור קשה, אך גם אחריותו היא גדולה עד מאוד, שכן הוא נושא את כל קומת הדורות והוא המהווה החותם להם.

על דרך זו קובע השפת אמת כי דור המדבר היו דור שהיו בבחינת ראש (שלהלן נעמוד לעומק, על ענינו של דור זה) וכלשונו :

"אכן דור המדבר היו כולם בחינת רישין".

לאמיתו של דבר השאלה הנ"ל מתעוררת מפאת חוסר הבנה נכונה במושג "ביטול".

את עניינו האמיתי של ה"ביטול" נוכל ללמוד מעולמה של ההלכה, דרך המושג של "ביטול חמץ".

מהו איפוא "ביטול חמץ"?

יתר על כן, מה תועיל כל אמירה שחמץ הוא "כעפרא דארעא" (כעפר הארץ) לבטלו – והלא סוף כל סוף חמץ זה הרי הוא לפנינו.

בהכרח ביטול הוא אינו כפי שהוא מצטייר עד כה.

והדברים לאשורם הם שאין ענינו של מושג הביטול שהדבר אינו קיים במציאות הממשית, לא כך!

החמץ אכן קיים לפנינו, אלא שהביטול קובע שזה החמץ שלפניי אינו רלבנטי כלפי, אין לי שייכות אליו.

ובכך ממשותו בזיקה אלי בטלה, ולא ממשותו הפיסית!

הוא הדין מושג "ביטול תורה".

מושג זה לעומקו אינו מתפרש באופן שבמקום שיכל האדם ללמוד X שעות והוא ישב בטל ולא עסק בתורה – הוא ביטל תורה.

שכן זה אינו "ביטול תורה", כי אם "ביטול תלמוד תורה".

ביטול תורה הוא שישנה תורה אך היא לא רלבנטית, אין לה נוכחות מציאותית.

(ועל כן נתבע כל אדם ללמוד לפי יכולותיו, שכן כל נפש הרי היא כנתיב להופעת שמו יתברך בעולם, דרך התורה נגלה נתיב זה.

אמור מעתה אדם שאינו עוסק על פי נפשו וכשרונותיו, על אף שהוא יכול לעסוק כל ימיו בתורה – עדיין מבטל הוא אותה תורה שלו שיכלה להיגלות.

וכלשון הראייה באורות התורה ז' ב' עיין שם).

זהו גם עומק דברי חז"ל כי:

9. מסכת חגיגה ה':

..כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה.

ויכול השואל להקשות – ומה ביטול תורה יש כאן והלא היו דורות דורות של תנאים ואמוראים, גאוני ראשונים ואחרונים שחידשו וכתבו והאדירו את תורת ה'?

אך היא גופא – ברגע שישנו סך עצום כזה של תורה, שאינה נגלית בעולם הממשי,

שאינה נגלית בשדה, שכן הוא של הפרץ,
שאינה נגלית בממלכה, שכן הוא של המלך הגוי
– אין לך ביטול תורה גדול מזה.

ישנה תורה, אך היא בטלה, היא אינה רלוונטית.

הנה כי כן, למדנו כי אופיו של חטא המרגלים הוא בקריעה ובניתוק שבין השמים והארץ.

כשכוונת דבריו היא, במסכת אבות למדנו כך בשם ר' יעקב:

7. אבות ד'

(ט"ז) ר' יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוודור בכדי שתכנס לטרקלין".

מדברים אלו עולה באופן פשוט בכורתו ומעלתו של עולם הבא מול העוה"ז.

אכן, מייד במשנה שאח"כ מובא כך:

(י"ז) הוא היה אומר: יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא וכו'":

וכאן נשאל אנו כיצד הדברים עולים בקנה אחד – והלא אם עולם הזה הוא כפרוודור לעולם הבא, כיצד אם-כן יפה שעה כאן בעולם הזה (בתשובה ומעשים טובים) מכל חיי העולם הבא?

אך ביאורם של הדברים הוא כזה:

בעולם הבא אין רגע ואין שעה, ישנה שם זרימה של נצח.

לעומת זאת בעולם הזה יש את הבחינה של רגע ושעה, וישנה היכולת למזוג באותו רגע ושעה זמניים הופעה של נצח, ואין תענוג גדול מזה בו חש האדם את פעולתו וחיותו בימי חייו [כך מבאר השפת אמת במקום אחר].

מכל העולה עד כאן נמצינו למדים כי חטא המרגלים אינו חטאם של אישים בודדים אלא חטאו של "הרוב הקובע" – הדור כולו אומר: "כולנו רישין" ומה לנו להתעסק במלחמות ובאדמה, מה לנו לאבד מעלותינו הרוחניות העליונות.

על רקע זה ועל רקע ספר במדבר בכלל מובן חטאם של המרגלים, שכן עם ישראל עבר טלטלה לא קלה בהיבטל מעמד הבכורה המיוחד.

הם היו "ממלכת כהנים וגוי קדוש", באופן שהבכורים בכל משפחה היו את החיבור האולטימטיבי בין השמים והארץ.

כעת, בהילקח הקדושה ההרמונית הזאת, נע עם ישראל מקיצוניות לקיצוניות:

פעם הם חפצים בקודש שאין לו דבר עם החול - חטא המרגלים,

ופעם הם אוחזים בדרך הטבע והחול ומעפילים - חטא המעפילים, לעלות לארץ ישראל, האף שארון ברית ה' אינו בקרבם.

אך לא זו הדרך, שכן דרך האמת היא בחיבור בין השניים.

זהו למעשה גם תוכן דבריו של רבן גמליאל במשנה באבות:

8. אבות ב', ב'

"כל תורה שאין עימה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון".

וכאן נשאל אנו – מה פירוש "בטלה"?

והלא תורה, שאדם למד היא שלו, מדוע אם כן תורה, שאין עימה מלאכה בטלה?

12. הרמב"ם על המשנה במסכת אבות פרק ד'
 "אחרי אשר הסכמתי שלא אדבר בזאת הצואה ("צוואה"
 מלשון ציווי) מפני שהיא מבוארת"
 במשמע שהדברים מבוארים וידועים.

אך ישנה עוד סיבה בגללה חשב הרמב"ם להימנע מלכתוב על
 עניין זה:
 "ולדעתי גם כן שדברי בה לא יאותו לרב חכמי התורה
 הגדולים".

לאמר – דבריו של הרמב"ם לא ינעמו לכל אוזן¹...

ובכל זאת קובע הרמב"ם שהוא אינו נרתע מלדבר על העניין:

"ואפשר לכולם – חזרתי מהסכמתי
 ואדבר בה מבלי שאשגיח לקודמים או למצאים"

וקובע הרמב"ם חד משמעית:

"דע, שזה שאמר שלא תעשה התורה קרדום לחפור בו –
 כלומר: לא תחשבה כלי לחיות בו,

ובאר ואמר: כי כל מי שיהנה בעולם הזה בכבוד התורה נוטל
 חייו מן העולם,
 פרוש: מחיי העולם הבא".

אך, אומר הרמב"ם, היו כאלו שעיוותו את פשט הכתובים
 ובאו לתובנות שאינן נכונות:

"והתעותו בני האדם בזה הלשון הנגלה והשליכוהו אחרי גום
 ונתלו בפשטי הדברים שלא יבינום, ואני אפרשם,
 וקבעו להם חוקים על יחידים ועל קהילות.

והביאו בני אדם לחשוב בסכלות גמורה: שזה מחויב וראוי
 שיעזרו חכמים והתלמידים והאנשים המתעסקים בתורה
 ותורתם אומנותם –

וזה הכל טעות ולא נמצא בתורה ולא בדברי חכמים דבר
 שיאמת אותו, ולא רגלים שישען עליהם כלל".

נהנה כי כן, דבריו של הרמב"ם ברורים וחדים דיים, ע"פ
 הרמב"ם אין לשנות את פשט הכתובים ובכך ליצור נגזרות
 שאינן נכונות.

כמה דורות מאוחר יותר, המהר"ל גם הוא כתב דברים
 ברורים בזיקה לתורה ומלאכה,
 וכך קובע המהר"ל:

13. דרך חיים למהר"ל א, י.

"וזה שאמר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות הוא שררה.
 והדבר שהוא כבוד התורה הוא כבוד המקום,
 והוא גורם לאהוב השי"ת כאשר אין תלמיד חכם צריך לבני
 אדם..."

אומר המהר"ל, איפוא, תלמיד חכם, שאינו צריך לבני אדם
 גורם לאהב את הקב"ה על ישראל, ומיד מבאר המהר"ל מדוע
 תלמיד חכם הנוזק לציבור גורם היזק באומרו:

"והדבר זה גורם בעוונותינו ביטול כבוד התורה,

שאם לא היו הלומדים מתפרנסים מהם [מן הציבור]

היתה התורה מתעלה מעלה מעלה, גם היו מוכיחים את
 הציבור, כי אשמת הציבור בראשם ולא היו נושאים פנים,
 אך עתה, כיון שצריכים להם, כל רב קונה אדון לעצמו".

מכח תובנה זו יובנו המצוות שנצטוו ישראל לאחר חטא
 המרגלים (מצוות חלה, נסכים וציצית),
 שכפי שנראה עניינם הוא בנחמה שאותן מעלות שיש להם
 במדבר, עתידות להיות להם גם בארץ אולם באופן אחר
 לחלוטין.

המן שירד להם מן השמים

– חלופתו תהיה בארץ ע"י מצוות הרמת חלה.

כמו שאומר ה"שפת אמת":

10. שפת אמת פרשת שלח לך שנת תרמא

"בפסוק והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה – סמיכות
 הפסוק למרגלים כי נחם אותם השי"ת בעבור כי תרעומתם
 היתה שלא להיות נחותי דרגא, דמעיקרא דור המדבר היה
 בחינת משה רבנו ע"ה שהוריד להם תורה ומן להם מן
 השמים. ובחינת ארץ ישראל היתה לחם מן הארץ. ואמר
 הכתוב כי באכלכם לחם מן הארץ ביותר יוכלו להרים
 תרומה. כי חשוב לפניו יתברך מה שמרוממין בחינת השפלות
 אליו יתברך שבעבור זה היתה כל ירידת האדם מעולם העליון
 לעולם הזה, וכמו כן היה נחשב למרגלים כיורדין משמים
 לארץ ובחינת דור המדבר היתה רק תורה".

באר מרים הניסית שהלכה עימהם במדבר,

תוחלף במצוות נסכים, שעל-גבי המזבח (המלמדת כי גם
 למים וליין ארציים ישנו חיבור לנפש).

ולבסוף אותם ענני כבוד שחפפו אותם והיו להם כלבוש יופיעו
 בארץ במצוות ציצית.

חידושו של השפת אמת הוא מפליא ופשטני באותה מידה.

הוא מסביר לנו כיצד עשרה אנשים סתפו אחריהם עם שלם.

הוא גם מעצים ומעמיק את הבנת החטא, שהיה בוודאי מעבר
 לאינטרסים אישיים [שאם כל אלו היו המניע לחטא – בוודאי
 היו מרגישים בכך].

מתוך תובנות אלו שבפרשתנו ננסה להבין את דברי ר' צדוק
 האומר:

11. משנה מסכת אבות פרק ד'

(ה) רבי צדוק אומר, אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא
 קרדס לחפור בהם.

וכך היה הלל אומר, ודאשתמש בתגא, חלף.

הא למדת, קל הנהנה מדברי תורה, נוטל חזיו מן העולם:

במשנה זו אין רק משום חובת המלאכה באופן כללי, כי אם
 הדרכה ישירה לאלו העוסקים בתורת ה'.

אנו לא נכנס לסוגיא ההלכתית הגדולה של ההיתר או אי
 ההיתר לקבל שכר על תלמוד תורה, סוגיא שהיא עמוקה
 ורחבה ואין זה מקומה.

אך את אשר נבקש הוא לעמוד על הנקודה הרעיונית,
 המסתתרת ביסודם של דברים אלו.

הרמב"ם בפירושו על משנה זו מציין, כי חשב בכלל לא לדבר
 על משנה זו וכלשונו:

¹ ועל אף שאין כוונת הרמב"ם לזלזל באותם גדולים, מכל מקום עולה מדבריו
 הסתייגות גדולה לגישתם.

זהו גם עניינה של ארץ ישראל, שאינה נזכרת בשם זה בתורה כי אם בשם "ארץ כנען", שכן תפקידו של עם ישראל הוא להביאה מבחינה של "ארץ כנען" לבחינה של "ארץ ישראל".

במילות סיום, המבררים את ערך התורה והמלאכה, נסיים במסמך, החתומים עליו מגדולי ישראל בדור שלפנינו, תיארוך המסמך הוא כנראה לשנת תרס"ב.

עוד בפתח דברינו נציין, כי בין החתומים על מסמך זה גם ר' צבי פסח פראנק, רבה של ירושלים, וכן ר' יחיאל מיכל טיקוצ'ינסקי זצ"ל, מגדולי חכמי ארעא דישראל. הדברים נסדרו תחת הכותרת: "לכה דודי נצא השדה"².

וכך פותחים החכמים את דבריהם: **14. "לכה דודי נצא השדה"**

"אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבנו של עולם, אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהם גזל ועריות ושבעת שקר. נצא השדה, בא ואראך תלמידי חכמים בני באגא (שדה) ועובדי אדמה ועוסקין בתורה מתוך דוחק".

כשכותרת זו, 'עובדי אדמה ועוסקין בתורה' – היא הרוח החיה של דבריהם.

ומכאן באים החכמים לתיאור מצבם של בני התורה בירושלים באותה תקופה:

"כאשר נעלה על לבנו מצב לומדי תורה בארץ הקודש, תסמר שערות ראשנו וכדונג נמס כל לב, הנה כל ימי עלומיהם עומלים ויגיעם בתורה, סובלים עוני וייסורין, חיים חיי דוחק וצער, עד אשר יזכה ד' ויגדלון בניו וירא כי יצר לו, כי אשר אין הקומץ [אשר מקבלים מקופת הישיבה] משביע לחם צר לביתו, אז נודד נפשו ללחם, או נאלץ לכתת רגליו אחת הנה ואחת הנה להביא טרף לביתו, ואיה מקום לתורתו? איה מקום ליגיעתו אשר יגע מבוחר שני חייו? אחר יעבור שנים, ירד מטה מטה, עשר מעלות אחורנית, נשאר בעוני ובבזיון באמור על עם ה' אלה נרפים הם, נרפים, מאווים רק להושיט יד לכיס של צדקה, לו יגעו בחכמה או בעבודה אחרת, אף חלק עשירית, אז ישבעו לחם דרך כבוד, כנראה עין בעין".

כשסיכמו של תיאור זה: **"אוי לנו מחילול השם הגדול הזה!"**

ומכאן באים החתומים ומציעים כך: "אחרי התבוננו על כל אלה, היה דרך זה נפלא וישר בעינינו **לקשור תורה, המצוה ודרך ארץ שילכו יחד, שלובי זרוע בעבותות אהבה, על אדמת הקודש, כי מאז ומעולם היו קשורים התורה והמצוה יחד** עד כי אמרו חכמינו ז"ל, כי כשם שהתאמץ כל אחד לעלות במעלות שלימות התורה – כמו כן התאמצו להעמיד עצמם על בסיס נכון".

בביטוי מליצי זה "**כל רב קונה אדון לעצמו**", מקפל המהר"ל את תמצית דבריו.

שכן תורה, שאינה עצמאית התלויה בחסדי פרנס פלוני או נדיב אלמוני היא במובן מסויים כפופה אליו ואינה יכולה להוכיחו.

ושמא יאמר האומר – והלא בזיון הוא לתלמיד חכם לעסוק במלאכה זו או במלאכה אחרת – על כך אומר המהר"ל: "ולכך אמר שמעיה אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות, שהוא המרחיק את המלאכה, ואל יחשוב כי מלאכה אינה כבודו, אדרבה, **המלאכה נותנת לאדם כבוד**".

וישנה דוגמא לכך:

"אמרו בפרק הנודר מן המבושל:

ר' יהודה כד אזיל לבי מדרשא שקיל גולפא על כתפו ואמר – **גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה**".

[ר' יהודה כשהיה הולך לבית המדרש היה לוקח קורה (של עץ) על כתפו ואומר: גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה].

כשאת כוונת מעשיו של ר' יהודה מסביר המהר"ל כך:

"ורצה לומר, כי אל יחשוב אדם כאשר עושה המלאכה שדבר זה אינו כבודו, כמו זה לשאת גולפא (קורת – עץ) על כתפו, שזה אינו,

כי גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה

שלא יגיע לאדם בזיון עד שיהיה צריך לבריות ויתבזה, ולפיכך אם הוא נושא גולפא על כתפו כדי לישב עליו בבית המדרש בכבוד אין זה גנאי, והעושה מלאכה הוא מתעסק בכבודו.

ולפיכך אמר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות,

כי אם יאמר שהמלאכה בזיון אליו, וזה אינו.

כי אדרבה, המלאכה יותר על כל שמצלת אותו מן חטאים הרבה, ועל כל זה נותנת לו כבוד.

גם והבן איך הפליגו חכמים באהבת המלאכה,

בפרט כאשר **אוהב** לעשות מלאכה, כמה שאמר "**אהוב את המלאכה**",

ורצה לומר שעיקר המעלה כאשר **אוהב את המלאכה**,

ולא אמר **בחר** לך את המלאכה (מתוך אילוץ)".

ניתן ליבנו להדגשת המהר"ל, יש עלינו לאהוב את המלאכה, לא רק לבחור בה מחמת אילוץ.

ומסכם המהר"ל בסוף דבריו:

"לפיכך בא להזהיר כאן שיאהב את המלאכה,

כי הוא דבר גדול שתולה בו עיקר גדול, בפרט אצל החכמים.

לא בלבד השלימות אשר הוא מגיע מן המלאכה,

יותר על זה כבוד שמו יתברך.

שראו שמו יתברך להיות אהוב בעולם על-ידי חכמים בפרט".

הנה כי כן, יש באהבת המלאכה מהתשוקה לרומם את הארץ ולתת לה כח ממרומים.

מלאכה הבאה לצידה של תורה מגלה במציאות כי יש לתורה נתיבים ארציים להופיע בהם.

(זהו עניינם של הבכורים [קודם לחטא העגל] שיש באישיותם מן הקדושה ומן החול, אך חול בריא, המהווה מכון לקודש).

² זוהי רשימת החתומים במלואה: הרב יחיאל מיכל טוקאצ'ינסקי, הרב אליהו מברז, הרב דוד בהר"ן, הרב דוד טיקטין, הרב אשר דוב בער זוסמאן, הרב תנחום שיינקער, הרב צבי פסח פראנק, הרב הלל ב"ר שמואל רייכסמאן, הרב יוסף ב"ר צבי ניימאן, הרב יצחק צבי ריבלין.

ולא עוד אלא שמדגישים החכמים כי :
 "ומאמרים רבים שלא לבד שיראונו שאין דרך ארץ מתנגדת ללימוד התורה, כי אם ישמיעונו כי אדרבא, מסייעים זה את זה כמו שאמרו: טוב תורה עם דרך ארץ".
 ומכאן לתרגום הדברים במישור המעשי:
 "ויהיה זה האופן הנאות אצלנו לעשות יישב קאלוניי בארץ קדשינו, מקיבוץ אשר בטוחים הננו כי הארץ בעצמה תשמח בהם [עין מהרש"א ז"ל סנהדרין צב על הפסוק מכנף הארץ זמירות שמענו], שיעבדו אדמת קדשינו, בתשוקה לחיים פשוטים, בתשוקה לאכול מיגיע כפנו, בתשוקה לתחיית אדמת קדשינו ולהפרכת הישוב ולגאול שממות ארצנו היקרה לנו מכל יקר, בתשוקה לצפות להמצוות התלויות בארץ לקיימם לכשיעזרם ה' שיבואו לידינו בחשק נמרץ בשמחת לבב חומרי ורוחני – בקצרה – יישוב אשר יהיה למופת לרבים, המראה קישור התורה והיראה והדרך ארץ לתועלת להם ולתועלת אחרים".

וכשאת דבריהם הם חותמים כך :
 "וזאת היא העצה היעוצה לנו, בעזרתו יתברך, להתקשר יחד באגודה אחת, להיות חברים מקשיבים ע"פ התנאים אשר יבוארו מעבר לדף³, ולקרוא בקול לפני הנדיבים אחינו שבגולה, שיתאזרו עוז ויתנו ידם עמנו להוציא רעיוננו מכח אל הפועל, כפי האופנים אשר יבוארו בהפלאן [=תוכנית], ותקותנו חזקה, כי אם נהיה לאגודה לעסוק בעניין היקר הזה תקובל דברינו לרצון לפני אחינו, ויבוא רוח החיים הזה ויפח על שביבי קודש העוממת בליבות יראי ה' וחושבי שמו ויבער כלפיד צדקתו ורשפי אש שלהבת יתמלטון, ויגדלו חסדים מעל שמים ויקודש שם שמים ברבים, ואז נהיה מאושרים לחיות חי עונג, חיי כבוד, ולעבוד את בוראינו עבודה תמה ועבודתנו תהיה תפארת לעושינו ותפארת לבני אדם ויהיה שם שמים מתאהב על ידינו, ותגל נפשנו באמור לציון מלך אלהיך, אמן".

הנה כי כן, לחברה שכזו הממזגת בין הקודש לבין העולם, והרואה את החול לא כקרוע ומנותק מן הקודש כי אם הכלי, שדרכו מופיע הקודש – לחברה שכזו שואפים אנחנו.

המרגלים רצו לאחוז בקודש הבלתי מופיע בעולם, בקודש שהוא בחינת ראש [וכאמרם: "השתא אנו רישין"].

כתגובת נגד באו המעפילים, שאחזו בחול בהקצנה.

וכמזיגה של אמת נבוא אנו ותחיית ישראל עמנו, להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש", אמן ואמן!

המדמהים הוא, שחשבון גס של התאריכים, יראה כי הניסיון להקים ישוב זה על אדני התורה ועבודת האדמה קדם עשר שנים לפני ייסוד דגניה.

זהו איפוא הרעיון לקיבוץ הראשון...

³ כשבהמשך המסמך שלא הבאנו מתוארות תקנות החברים, ומתואר איזה ידע נדרש לבוא לעסוק במלאכת הקרקע במצוות התלויות בארץ ועוד.